

Csiák Gyula: Városunk vendége, Pósa Lajos*

Ha az irodalomban is osztanának aranyérmeket ugyanúgy, mint az olimpián, akkor Pósa Lajos nyakába három is kerülne. Az egyiket kapná mint az első igazán magyar és a gyermekekhez szóló kiadvány, *Az Én Újságom* szerkesztője és motorja; a másodikat kapná azért a fáradságot nem ismerő közösségteremtő munkáért, amivel létrehozta és működtette a Pósa-asztalt; a harmadikat, pedig mint költő érdemli meg. Mielőtt a három aranyéremről részletesen szólnék, néhány rövid életrajzi adat következzen.

Gömör vármegyében, Radnóton született, egy *olyan tájon, ahol a földből illat párolog, s a füvek összebeszélnek a virágokkal, hogy egyikből se nőjön kevesebb. Olyan vidék ez, hogy nehéz itt nem lenni poétának.* – írta a felvidéki tájról Mikszáth Kálmán.¹ Egyszerű, de összetartó és rendkívül szerteágazó családfával rendelkező famíliában született. A feltűnően okos kisfiút a nagy szegénység ellenére is taníttatta a család, és Rimaszombat, majd Sárospatak után Budapestre került, tanári pályára készült. Hamarosan kiderült, hogy nem ez a jó választás. Újságíró, lapszerkesztő és költő lett, s rövid idő múltán az ország szinte minden újságjában megjelentek a versei.

Néhány év fővárosi újságíróskodás után Szegedre került az egykori iskolatárs: Mikszáth ajánlására. Itt próbálkozott meg először gyermeklap kiadásával, s ennek sikerére figyelt fel az egyik legnagyobb budapesti kiadó, s felkérték *Az Én Újságom* szerkesztésére, gondozására. Szegeden arany tollal tisztelték meg, eljöttekor több száz gyermek arcképéből összeállított albumot nyújtottak át neki, s a város búcsúünnepet rendezett tiszteletére. A fiatal Gárdonyi Géza különös szavakkal búcsúzott tőle: *Kedves Pósika! Egy kis ház kapujára ott a Templom téren kiakasztódott a tábla: »Bútorozott szoba kiadó!« Soha nem gondoltam, hogy én egy ilyen kurta háromszavas táblára könnyes szemmel nézzek. Ma mégis megtörtént!?*

Pósa fővárosi lapszerkesztő lett, s élni tudott a lehetőséggel. Az *Én Újságom* bemutató száma 1889 december 15-én jelent meg – egyes források szerint – 100 ezer példányban. Ingyen jutott el minden darabja a gyermekekhez. Új hang szólalt meg ezeken az oldalakon. Addig inkább csak német versek magyar fordításával próbálkoztak, de Pósa a magyar írókhoz, a hazai irodalom felé fordult. Elsősorban azokat kereste, akik elfogadták egyik legfontosabb alaptézisét: *Ha költő vagy, ne turkálj szemétben!* Az első szám első meséjét, *Jó az Isten* címmel Bársony István írta, alkotó társai voltak – mások mellett – Jókai Mór, Gárdonyi Géza, Benedek Elek, s később Móra Ferenc is. Pósa nagy érdeme, hogy irodalmunk legrangosabb alkotóit tudta megnyerni lapja számára. Legfőbb érve az volt: akit a gyermek kiskorában olvas és megismer, ahhoz felnőttként is hű marad. A mesékhez neves grafikusok és festőművészek készítettek illusztrációkat, s nem csoda, hogy már az induláskor 20 ezer előfizetővel számolhattak, s ez a szám a későbbiekben még emelkedett. Pósa, a lap összeállításán túl saját írásaival is színesítette az újságot, melyben a mesék mellett a szerkesztői üzenetekkel az apró olvasók nevelését, pallérozását, időnként pedig az itt-ott feltűnő tehetségek biztatását, gondozását is felvállalta. Huszonöt éven át végezte ezt a munkát nagy örömmel, s töretlen lelkesedéssel. Száz évvel ezelőtt bekövetkezett halálával sem szűnt meg a lap, egészen 1944. október 15-ig folytatta küldetését. Mert küldetés volt ez a javából. Aki próbált már verset írni, tudja, nem könnyű mesterség, s aki a legőszintébb, a legkritikusabb közönséget célozza meg, s a gyermekek lelkéhez akar férkőzni, még az előbbinél is nehezebb feladatot vállal fel. Sikere csak akkor lesz, ha lélekben ő maga is gyermek marad egész életében. Pósa képes volt erre

a bravúrra. Jól mutatja ezt az a tény, hogy 40 éves írói jubileumán a Városligetben ötvenezer kisgyermek köszöntötte!

A második aranyérem a közösségteremtőnek, a Pósa asztal életre hívójának jár. *A Pósa asztal ott volt az Orient vendéglőben, s országos hírvé vált azzal, hogy írók, hírlapírók, s művészek állandó esti tanyát vertek körülötte. Tollnak, ecsetnek, vésőnek a művészei, valamint a színészek is gyakran felkeresték. Blaha Lujza serleget adott az asztalnak. A művészgárda notabilitásai is ellátogattak oda néha-néha. Kivált, ha tagfelvétel volt, amikor mindenféle bolondos tréfát találtak ki a jó pajtások... Dankó Pista is a Pósa asztalnál húzta el legújabb nótáit, ami gyakran okozta, hogy a nótakedvelők csak hajnal táján váltak el egymástól.* – írja Bársony István.³ Ambrus Zoltán, Bródy Sándor, Gárdonyi Géza, Herczeg Ferenc, Jókai Mór, Feszty Árpád, Rákosi Viktor és még sokan mások megfordultak itt. A Pósa asztal jóformán az egész magyar művészvilágot magához tudta vonzani és kapcsolni. Ez sem azelőtt, sem azóta nem sikerült senkinek. *Elsétáltam az ablak előtt, s ha nem láttam bent bozontos fejét, be sem mentem.* – írta a közelben lakó Bársony István.³

Új vonása ennek az időszaknak, hogy megkezdték működésüket a pletykalapok is, számukra kiemeríthetetlen forrást jelentettek az irodalmi és művész szalonok. Kit láttak, kivel látták, mi történt, ki milyen anekdotát hozott magával. Mindez magát a művészt is, de a művészetet is népszerűsítette. Nemcsak ezek az apró, jelentéktelen szösszenetek, hanem komolyabb munkák is megörökítették az asztal életét. Lőrinczy György a *Pósa-asztal* c. könyve, Bársony István: *Négyen a "Pósák" közül* című novellája, vagy a számos grafika, mely a törzsvendégeket ábrázolja, ránk maradt – némelyik itt, a kiállításon is látható.

Szoros barátságok szövődtek. Feszty Árpád címodalt festett Bársony István könyvéhez, Bársony Gárdonyit tanította vadászni, Gárdonyi verseket írt Dankó Pista zenéjére csakúgy, mint Pósa Lajos, s ezeket a gyönyörű melódiákat esténként Lányi Géza cimbalmon, Bársony és Bródy pedig a hegedű húrjain keltette életre. S ha túl szomorúra sikerült a nóta, mint a szökőkútból a víz-sugár, úgy dőlt a humor Rákosi Viktor (Sipulusz) jóvoltából.

A harmadik aranyérem a költőnek jár. Számos verseskötete és több mint 50 kötetnyi gyermekverse jelent meg. Mintegy 800 dalt írt, ebből több mint 400 meg van zenésítve. A legtöbb magyar dallamszerző felhasználta szövegeit, legtöbbször Dankó Pista volt a partnere. (Ami a mi nemzedékünknek a Szörényi-Bródy szerzőpáros, az volt nagyszüleinknek Dankó és Pósa. Külön tanulmányt érdemelne, mit is jelentett a szabadságharc leverése után a magyar nóta, hogyan, miként lehetett a passzív ellenállás és a magyar nyelv megőrzésének egyik fontos eszköze.)

A nagy fordulat Pósa életében is, a magyar ifjúsági irodalom történetében is 1886-ban történt, amikor összegyűjtve addig írt és különböző újságokban megjelent ifjúsághoz szóló műveit, a híres fővárosi kiadóvállalat, a Singer és Wolfner "Gyermekversek" címen kiadta. Az addigi, általában túl gügyögő és gyakran igen ostoba, gyermekeknek írt versikék után végre szép irodalmi nyelvű, művészien jó és jól mondható, szavalható versek kerültek a magyar kisfiúk és kislányok kezébe.

Pósát gyermekköltőként ismerte meg a világ, s kortársa Herman Ottó Nobel díjra is érdemesnek tartotta őt. Ha gyermekversekre gondolunk, eszünkbe jut többek között Weöres Sándor, Móricz Zsigmond, Tamkó Sirató Károly, Móra Ferenc neve. Fülünkbe cseng a *Szil szál szalmaszál, merre jár a Pál?* Ez Tamkó Sirató vers. Vagy éppen a *Volt egyszer egy iciri piciri házacska, ott lakott az iciri piciri kis macska* kezdetű Móricz vers. Sajnos az irodalomtörténészek sem vették a fáradságot, s – Mórát kivéve – a fenti alkotók sem nagyon dicsekedtek el vele, hogy az ősforrás maga Pósa Lajos.⁴

Hallgassunk meg ezután két gyermekverset, mely mindezt igazolja:

Diri-diri dongó

Szil, szál, szalmaszál,
Erre felénk, jaj mi száll!
Hunyd be, húgom, a szemedet,
Hajtsd vállamra a fejedet!
Jaj, ha rászáll kis kacsódra,
Akkor lesz csak csípi-csóka.
Jön a zsongó-bongó,
Diri-diri dongó!

Zim-zum, dorom-drom,
Csöndesen légy, ha mondom!
Tudom, itt lesz nemsokára,
Szellő fújja, fújdogálja,
Meg ne moccanj, te kis halcsík,
Majd meglátod, még meg is csíp.
Itt a zsongó-bongó,
Diri-diri dongó!

Vir-vár, csiri-csár,
Csitt, no, te kis csitri már!
Hallod-e, hé, a zúgását,
Zümmögését, zummogását?
Hova, merre viszi szárnya?
Ni, rászáll a tarisznyára!
Jaj a zsongó-bongó,
Diri-diri dongó!

Icinke Picinke

Volt egyszer egy icinke-
Picinke Zsuzsika,
Kezében egy icinke-
Picinke muzsika.
Húzta azt az icinke-
Picinke muzsikát,
Mulattatta icinke-
Picinke Zsuzsikát.
Hallja azt az icinke-
Picinke kis cica:
„Hagyd el, hagyd el, icinke-
Picinke Zsuzsika!

Szebb ám az én icinke-
Picinke muzsikám!

Hallgasd meg csak, icinke-
Picinke Zsuzsikám!“
Dorombol az icinke-
Picinke kis cica,
Mosolyog az icinke-
Picinke kis Tisza:
„Szebb ám az én icinke-
Picinke muzsikám!
Hallgasd meg csak, icinke-
Picinke kis cicám!“
Vonít-vonít icinke-
Picinke kis Tisza,
Kacag-kacag icinke-
Picinke kis cica.
Bántja ez az icinke-
Picinke kis Tiszát,
Megrohanja icinke-
Picinke kis cicát.
Uccu! elfut icinke-
Picinke kis cica,
Uccu! nyomba icinke-
Picinke kis Tisza.
Mulattatja icinke-
Picinke Zsuzsikát,
Húzza azt az icinke-
Picinke muzsikát.

Bennem folyamatosan motoszkál a kérdés: Mit mond nekünk, mai felnőtteknek és gyermekeknek az a Pósa Lajos, aki immár 100 esztendeje nincs közöttünk? Olvasva verseit, azt kell mondanom: szinte mindent, mert költészete a humánuról szól. Az emberek egymás iránti szeretete, megbecsülése, a valós értékek megismerése, felmutatása, az emberi nagyság értékelése, a szülők iránti szeretet, a tanítóink iránti tisztelet, a hon és haza iránti hűség, baj és háború esetén a hősi helytállás, a szülőföld szeretete voltak azok a fő motívumok, amelyek leginkább foglalkoztatták. Ma sincs ez másként, ezért próbáljuk meg a Pósa verseket felnőtt lélekkel is értelmezni, s rájövünk, hogy mondanivalója ma is időszerű: mintha semmi nem változott volna 100 év alatt. Ma is aktuálisak az alábbi sorai: *Ha verejtékednek/ nincs is annyi haszna/ Ne nyisd ajkad mindjárt/ édes hazád ellen/ keserű panaszra/ Légy boldogabb itthon/ soványabb kenyéren/ Magyar föld szülötte/ kövérebb falatért/ hazát ne cseréljen!*

Pósa a legtöbb gondolatát felnőtteknek szóló versekben is megírta, de az igazi nagy bravúr számomra az, ahogyan ezt a mondanivalót a gyermekekhez eljuttatta.

Nézzük a verseket. Itt van például *A róka messzelátója* című költeménye. Ma szidjuk, dicsérjük, de tagadni nem tudjuk: mindennapjaink része lett a televízió. Ez a sarokba állított ládikó a kis emberekből nagyot – s néha a nagyból kicsit – képes csinálni úgy, hogy észre is alig vesszük. Pedig nagy szükség lenne arra, hogy reálisan lássunk, reálisan gondolkozzunk, s valódi értékein mérjük meg embertársainkat. Csak az legyen „király”, aki valóban rátermett, aki igazán alkalmas vezetőnek. Erről szól az első mese:

A róka messzelátója

Találd ki Katóka,
Mit csacsog a csóka?
Messzelátó csövet talált
Erdőben a róka.
Találd ki mit csinált?
Kapsz egy darab cukrot.
Róka koma bezzeg
Harmadfelet ugrott.
Benézett a csőnek
Kisebbik ablakán;
Nagy lett, mint egy liba
A kis cinke a fán.
S mikor benézett a
Nagyobbik ablakon;
Tányértalpú mackó
Kicsike lett nagyon.

Találd ki, Katóka
Mit csacsog a csóka?
Ravaszul sunyított
A furfangos róka.
Találd ki, mit csinált?
Fömlállott egy dombra
S az erdő vadjait
Mind összedobolta:
- Felséges Mackó úr!
Vitézlő farkasok!
Mókusok és nyulak,
Ide hallgassatok!
A legislegnagyobb
Én vagyok köztetek!
Mától fogva tehát
A király én leszek!

Nézzetek be sorba
Ezen az ablakon,
Meglátjátok benne
Hatalmas alakom.
Kisebbik ablakon
Be is kukucskálnak:
Óriás bundáját
Nézik a rókának.

S kikiáltják mindjárt
Azonmód királynak.

Találd ki Katóka,
Mit csacsog a csóka?
Boróka, moróka –
Ravasz ám a róka!
Nézzetek csak rá a
Nagyobbik ablakon:
Az óriás bunda
Kicsike lesz nagyon.
... Csitt te, csitt te csóka!
Kiabál a róka.
El is inal a nagy király,
Nevesd ki Katóka!

Sajnos, tapasztaljuk, hogy a legmagasabb pozíciókba is eljutnak arra alkalmatlan emberek. Azon mi már nem is csodálkozunk, hogy meg sem hallják a hangunkat, ránk nem is nagyon figyelnek. Fürdenek a fényben, rájuk süt a nap, pedig de jó volna, ha kiderülne róluk, kik is ők valójában? Lehet, csak annak köszönhetik, hogy a helyükön maradhatnak, mert tudják, honnan fúj a szél? Már a gyermekeknek is tudniuk kell erről, csak legyen valaki, aki az ő nyelvükön el tudja ezt mondani nekik.

A második vers címe:

A hajnalkeltő kakas

Felszállott a kerítésre
A tarajas nagy kakas,
Onnan látja igazában,
Hogy a torony mily magas!
Kakast is lát tetejébe,
Rá is kiált egy nagyot...
Így köszönti rá a reggelt
A ragyogó szép napot.

– Kukurikú! Ki vagy ott fenn
Toronytető kakasa?
Itt én vagyok a falunak
Ébresztgető madara!
Kukuríkol a többi is:
Hasztalan a nótája!
De amikor én kiáltok:
Nyit a hajnal rózsája.

S várja, várja, mit felel rá
Fenn a torony tetején.
– Ejnye, ejnye, meg sem mukkan,
Tán nagyot hall a szegény?
Feljebb szállok... magasabbra...
Ez a legjobb gondolat!
Közelebről tán meghallja
Szép trombitahangomat!

Kerítésről fára repül,
Hirdeti is hangosan;
Fáról meg a kútágasra
S kukoríkol rangosan.
De a torony kakasának
Most sincs semmi válasza...
– Ez a kakas vagy siket lett,
Vagy elállott a szava!

Kapja magát: a templomon
Egy kiálló gombra száll...
Toronytető kakasával
Átellenbe, szembe áll...
Olyan nagyot kukoríkol,
A toroka majd megszakad:
– Hallod-e már, vagy nem hallod
Szép trombitahangomat?

Hát egyszerre fenn a kakas
Csikorog meg nyikorog...
Amerre a szél forgatja,
Forog, forog, csak forog.
– Á, tudom már ki vagy, mi vagy!
Szélkakas vagy jó koma!
Te se leszel a falunak
Hajnalkeltő dalosa!

A politikánál járva megállapítható, hogy régi gondunk a széthúzás, mely a kis közösségektől a nagy politikán át mindent érint. Száz évvel ezelőtt is fennállt a mai probléma. Ezt felnőtteknek is megfogalmazta Pósa Lajos: *Szétöredezve és egymást gyűlölve/ Mindnyájan gyengébbek vagyunk/ Szívünk egy cél felé dobogjon/ Egy célra gondoljon agyunk./ Ha millió, meg millió kar/ Fonódik egybe szép hazánk körül/ Földet rázó, villámrontó viharban/ Megállunk rendületlenül.* Össze kellene fogni, kitartani egymás mellett, kiállni a másikkal. A Pósa mesékből ezt is megtanulhatták a gyermekek. Példa rá a

Három szép pillangó című verse:

Egyszer egy időben,
Gingalló, gingalló,
Játszadozott vígan
Három szép pillangó.
Egyik fehér, másik veres,
A harmadik sárga,
Csillogott is a napfényen
Mindeniknek szárnya!
Virágról virágra
Röpkedve táncoltak,
Vadgalambok hozzá
Egyre turbékoltak.
Úgy csipegett, úgy csacsogott
A fiókmadár is,
Gyönyörűen harangozott
A harangvirág is:
Gingalló, gingalló
Három szép pillangó!

Egyszer csak beborul
A kerek ég alja,
Három szép pillangót
A zápor áztatja.
Elmennek a tulipánhoz,
Kopogtatnak szépen,
Alázatos, nyájas szóval
Meggérik ekképpen:
– Kis tuli, tulipán,
Virágok közt első!
Nyisd ki házikódat,
Nagyon ver az eső.
– A sárgának, a veresnek
Ajtómat kinyitom...
A fehérnek adjon szállást
A fehér liliom.
– Ha nem fogadod be
A mi jó testvérünk:
Isten veled, tuli!
Szállást mi se kérünk!
Gingalló, gingalló,
Három szép pillangó!

Hull a záporosó,
Szakad egyre jobban...
Hátha több szívesség
Lesz a liliomban!
Megállanak ajtajánál,
Kopogtatnak szépen,
Alázatos, nyájas szóval
Megkérlik ekképpen.
– Kis lili, liliom
Itt a három vándor!
Nyisd ki házikódat,
Agyonver a zápor.
– A sárgának, a veresnek
Biz' én ki nem nyitom...
Gyere fehér, te olyan vagy,
Akár a liliom.
– Jó testvér jó testvért
Soha el nem feled...
Inkább velük ázom,
Lili, Isten veled.
Gingalló, gingalló,
Három szép pillangó!

Felhők mögül a Nap
Meghallotta, meglásd:
Három szép pillangó
Hogy szereti egymást.
Meghallotta, meghallotta,
Megsajnálta őket:
Elűzte a záporontó
Fekete felhőket.
Kisütött sugára
Fűszálra, virágra.
Három szép pillangó
Megázott szárnyára.
Játszadoztak újra,
Röpködve táncoltak,
Vadgalambok hozzá
Vígan turbékoltak.
Úgy csipegett, úgy csacsogott
A fiókmadár is,
Gyönyörűen harangozott
A harangvirág is:

Gingalló, gingalló,
Három szép pillangó!

Végül hallgassanak meg egy verset, amely a szomszéd falu, Csór vendéglóséről és egy kicsit a tanár bácsiról is szól. A tanítók iránti tisztelet a sorok közt rejtőzik:

A csóri csuka mája

Jó Mátyás királyról szól ez a mondóka:
Betoppant egyszer a csóri fogadóba.

Csóri fogadóban rögtön csukát rendelt,
Meghívta vendégül a tanító mestert.

Mikor feltálalták elébe a halat,
Látja, hogy hiányzik épp a legjobb falat.

Kérdi a fogadóst: Hát a mája hol van?
Nincs annak jobb helye, mint az én gyomromban.

Dehogynincs! gondolta a fogadós erre,
Mert a májat ő is mód nélkül szerette.

Ez csóri csuka ám! – felelt aztán rája –
A csóri csukának pedig nincsen mája.

Nevet a király a ravasz fogadóson!
De furcsa szokás ez, kedves hívem Csóron.

Nézz csak ide: ez meg palotai pálca!
Ennek pedig nincsen, ha akarom, száma.

Én a király vagyok. Szedd össze az eszed,
Mert különben meglásd, hogy megemlegeted.

Futott a fogadós hamar a konyhába,
Rögtön megkerült a csóri csuka mája.

A tanító mester mit gondolt felőle?
A királlyal együtt jót evett belőle.

Záró akkord:

Mondjuk el együtt Pósa bácsi egyik legismertebb versét:

Estéli imádság

Én Istenem, jó Istenem!
Becsukódik már a szemem.
De a tied nyitva, Atyám,
Amíg alszom, vigyázz reám!

Vigyázz kedves szülémre,
Meg az én jó testvérimre!
Mikor a Nap újra felkel:
Csókolhassuk egymást reggel.

Ámen! Jó éjszakát!

* Elhangzott az azonos címmel, Székesfehérváron, a Művészetek Háza galériájában megrendezett kiállítás megnyitóján, 2015. január 14-én. Pósa Lajos verseit *Kozáry Ferenc*, a Székesfehérvári Vörösmarty Színház művésze tolmácsolta.

A felvételen *Kozáry Ferenc* (b) és *dr. Csiák Gyula*

Legyzetek:

¹ *Mikszáth Kálmán*: Egy jó fiatal poéta. *Pesti Hírlap*, 1883. május 28.

² Idézi *Apró Ferenc*: Egy s más Pósa szegedi éveiről, *Szeged*, 2014. április

³ *Bársony István*: Négyen a „Pósák” közül. In: *Súgok valamit*, Bp. é. n. [1910 körül]

⁴ vö: *Kun Miklós Jenő*: Pósa Lajos, a nemzetnevelő. In: *SZÉPHALOM 18., a Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve*, 2008.